Грубінко А.В. Періоди і фактори розвитку політики Великої Британії щодо Спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС (1990-2014 рр.) / .В. Грубінко // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівнеського державного гуманітарного університету. – Рівне: О. Зень, 2014. – Випуск 25. – С. 261-264.

УДК 94(420).086+327.56(061.1)“1990/2014”

Андрій Грубінко

ПЕРІОДИ І ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ І БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС (1990-2014 рр.)

Сучасна система міжнародних відносин переживає непрості часи зламу усталених та як виявилося хибних колективних уявлень про стабілізацію європейської системи безпеки у період постбіполярного світоустрою. Відродження елементів блоково-цивілізаційного протистояння у зв’язку з агресією Росії на території України і наступне загострення міжнародної напруги по лінії “Захід-Схід” актуалізує необхідність переосмислення політики провідних суб’єктів міжнародних відносин в Європі упродовж останніх двадцяти років з метою врахування допущених численних помилок, термінової розробки перспективної стратегії розвитку систем європейської і глобальної безпеки. Одним з таких суб’єктів став Європейський Союз, який в рамках складних механізмів Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗППБ) з перемінним успіхом намагається реалізувати свою не так давно здобуту міжнародну правосуб’єктність, політичні амбіції як політико-правового утворення міждержавно-інституційного характеру і навіть певною мірою, прямо чи опосередковано, гарантувати зовнішньополітичні інтереси держав-членів євроінтеграції.

Упродовж періоду існування Європейський Союз пройшов непростий шлях міжнародного утвердження. Головна відмітна ознака СЗППБ ЄС як однієї

з інтегральних (невід'ємних) сфер діяльності об'єднання – особливо сильна залежність процесу розробки і реалізації політики від інтересів провідних держав-суб'єктів. У цьому контексті варто звернути увагу на дослідження участі в СЗППБ ЄС Великої Британії, адже ця країна з огляду на геополітичні характеристики, міжнародний політичний (дипломатичний) та економічних вплив, військові можливості і традиції зовнішньої політики з глобальним охопленням залишаєтся одним з ключових акторів на арені європейської регіональної політики, потенційним лідером і провідною державою-членом ЄС у сфері зовнішньої політики і безпеки.

Метою статті є аналіз періодів і факторів розвитку політики Великої Британії щодо СЗППБ ЄС упродовж 1990 – 2014 років. У контексті зазначеної проблематики дослідження метод періодизації дає змогу здійснити системний аналіз особливостей участі Великої Британії у зовнішній політиці і політиці безпеки ЄС у хронологічній послідовності, зробити висновок про характер впливу зовнішньої політики цієї держави на розвиток євроінтеграції у зазначеній сфері. Основними критеріями виділення періодів є насамперед перманентні зміни у тактичних підходах керівництва країни (правлячих урядів) до участі в євроінтеграції загалом і політичній інтеграції, зокрема, а також етапність нормативно-інституційних змін у процесі функціонування ЄС, що стимулювала відповідну реакцію британського політикуму. Одним із дослідницьких завдань є з'ясування факторів, які спричинили ці зміни. За нижню хронологічну межу дослідження взято 1990 рік – відставку з посади прем'єр-міністра М. Тетчер, європейська політика якої ознаменувала окремий і специфічний етап взаємин Сполученого Королівства з Європейськими Співтовариствами, та прихід до влади її наступника Дж. Мейджора. Політика консервативного уряду щодо євроінтеграції під керівницвом останнього відзначалася істотними відмінностями, хоча й зберігала загальну непримиренну лінію британської політичної еліти на відстоювання державних інтересів. Верхня хронологічна межа відповідає сучасному періоду правління уряду Д. Кемерона з відповідними особливостями відносин офіційних Лондона і

Брюсселя, викликами і загрозами європейській єдності, що були об'єктивно закладені ще на початку формування Європейського Союзу.

Наукова проблематика становлення і розвитку СЗППБ ЄС та участі в ній Великої Британії у європейській та російській історіографії здобула велику популярність. Серед праць дослідників, які публікують аналітичні матеріали зі згаданої проблематики, виділимо публікації Дж. Андреані [1], С. Біскопа [2], П. Вільямса [3], І. Кіра [4], С. Лена [5], російських британістів А. Валуєва [6], К. Годованюк [7], Ал. Громико [8; 9], Н. Капітонової [10], А. Морозова [11]. У вітчизняній історіографії комплексні напрацювання проблематики наявні в британістів А. Грубінка [12], Ю. Крушинського [13], О. Неприцького [14], О. Романової [15]. У посібнику Н. Яковенко подано загальну періодизацію європейської політики Великої Британії [16, с. 76-78]. Привертає увагу перша у вітчизняній історіографії монографія з проблем розвитку СЗППБ ЄС авторства А. Мартинова, в якій серед аналізу проблем розвитку цього напряму політики Євросоюзу окреслено імперативи сучасної британської європолітики [17].

При аналізі політики Великої Британії щодо СЗППБ ЄС варто насамперед врахувати подвійний характер зазначеного сегмента функціонування об'єднання, що складається з двох логічно пов'язаних, але змістовно окремих елементів, які між собою перебувають у супідрядному відношенні – загальної зовнішньої політики, що включає широкий спектр питань, включно з політикою безпеки та оборони (військово-політичні питання), і власне політики безпеки та оборони як проблем військової організації. Такий розподіл закріплений в основоположних актах і праві ЄС. Він лежить в основі принципової позиції урядів Великої Британії щодо розмежування дипломатичних і силових (безпекових) засобів міжнародної політики Євросоюзу, що пов'язано насамперед з традиційним прагненням гарантувати цілісність євроатлантичної системи безпеки у формі НАТО, уникнути імовірного дублювання його функцій і структур через механізми ЄПБО ЄС, обмежити військово-політичні ресурси євроспільноти як перспективного

конкурента США на міжнародній арені. Прикладом цьому стала політика уряду Дж. Мейджора щодо передачі до ЄС функцій ЗЄС.

При дослідженні участі Великої Британії в СЗППБ ЄС варто врахувати три головних чинники, що визначають її політичну лінію у відносинах в рамках цієї сфери ЄС. По-перше, для цього напряму нині єдиної політики ЄС притаманна своя специфіка, пов'язана насамперед із багаторівневістю і відповідно структурно-функціональною складністю здійснення зовнішньої політики (особливо політики безпеки), що є наслідком надмірної чутливості цих традиційних фундаментальних складових державного суверенітету. Тому СЗППБ – унікальна (специфічна) сфера кооперації/інтеграції держав-членів ЄС, що повною мірою відображає концептуальну дихотомію його сутності на рівні "міждержавний – наднаціональний". По-друге, зовнішня політика держави завжди залежна від внутрішньої політики і взаємодоповнюється нею, що особливо актуально у випадку Великої Британії та її усталених помірковано-скептичних прагматичних підходів до євроінтеграції. По-третє, Велика Британія, серед іншого, у своїй зовнішній і безпековій політиці традиційно тісно пов'язана із США, що додає їй політичного та військово-стратегічного впливу в Європі. Наявна дихотомія стратегічних напрямів зовнішньої політики країни на рівні ЄС – США [4, с. 1315].

В основі зовнішньої політики Великої Британії у другій половині XX ст. перебувала сформульована У. Черчіллем доктрина "трьох сфер впливу", в рамках якої першість надавалася відносинам з країнами Британської Співдружності націй і США. Участь в євроінтеграції вважалася мало престижною і невідповідною стереотипу глобальної ролі Сполученого Королівства. Навіть після вступу Британії в ЄЕС у 1973 році концептуальні підходи до зовнішньої політики держави не зазнали суттєвих змін. За часів урядів М. Тетчер в цілому набули завершеного характеру концептуальні підходи британської політики щодо євроінтеграції, в основі якої перебувають принципи державоцентризму, міжурядового характеру співробітництва, пріоритету атлантичних зобов'язань, доцільності поширення інтеграції на нові

держави. У 1980-х роках Британія брала активну участь у створенні єдиного європейського ринку, координації зовнішньополітичної діяльності ЄЕС, в якій уряд бачив засіб підвищення міжнародного впливу держави. Однак консерватори закріпили практику політики вибірково-секторальної інтеграції, прагнучи загальмувати поглиблення європейської співпраці, насамперед в інституційній та військово-політичній сферах. Така політика уряду закріпила за Британією реноме “незручного партнера” з європейської інтеграції [ ].

У процесі розвитку політики Великої Британії щодо СЗППБ ЄС у 1990 – 2014 роках можемо виділити ряд періодів.

1. Традиціоналістський період (1990 – 1998 рр.). Тривав від зміни влади у Сполученому Королівстві з приходом кабінету міністрів Дж. Мейджора і підготовки Договору про утворення ЄС, що вперше закріпив СЗППБ як невід’ємний сегмент права Європейських Співтовариств, до різкої позитивної зміни політики британського істеблішменту (лейбористського уряду на чолі з Т. Блером) щодо зовнішньої і безпекової політики Євросоюзу, насамперед Європейської політики безпеки та оборони (ЄПБО), яка відбулася у другій половині 1998 року та увінчалася англо-французькою Спільною Декларацією з європейської безпеки, укладеною в Сен-Мало в грудні цього ж року. У зазначений період відбулася лібералізація усталених поглядів на роль Об’єднаної Європи в системі міжнародних відносин, глобальної та регіональної системи безпеки в умовах формування нової політико-правової реальності (розпад СРСР, створення ЄС) при збереженні ключових принципів зовнішньої політики Великої Британії.

На завершальний рік правління уряду М. Тетчер випав початок процесу підготовки договору про новий формат Європейського Співтовариства у вигляді політичного та економічного союзу. Поштовхом до “політизації” євроінтеграції стали суттєві зміни в міжнародних відносинах. Лідери Франції і Німеччини на саміті Європейської Ради в Дубліні у квітні 1990 року провели рішення про проведення двох паралельних міжурядових конференцій щодо європейського монетарного і політичного союзів. Було сформульовано основні

елементи політичного союзу, серед яких – спільна зовнішня політика і політика безпеки. Перехоплення ініціативи у процесі реформування ЄЕС франко-німецьким “ядром” засвідчило нездатність британського уряду здійснювати дієвий вплив на прийняття стратегічних рішень в об’єднанні і стало однією з передумов відставки М. Тетчер. Уряду Дж. Мейджора нічого не залишалося, як боротися за якомога вигідніші для держави умови майбутнього договору. Не випадково на зустрічі з Г. Колем у березні 1991 року прем’єр-міністр зробив відому резонансну і багатозначну заяву про те, що “Британія повинна знаходитися в самому серці Європи”. На практиці це означало бути в центрі переговорів щодо майбутнього Європи [8, с. 368].

Під час правління консервативного уряду Дж. Мейджора Велика Британія підтримала франко-британську ініціативу створення СЗППБ, що стала “другою опорою” Європейських Співтовариств. Однак, якщо з вимогами погодженням зовнішніх політик держав-членів ЄС британці могли змиритися, то їх трактування найбільш контраверсійного сегмента СЗППБ Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) як “європейського стовпа” НАТО розходилося з перспективним баченням прихильників атономії Євросоюзу у сфері безпеки. Власне британська згода на заснування СЗППБ була зумовлена міжнародними обставинами і необхідністю утвердження власних позиці в рамках ЄС, а не свідомим стратегічним вибором Лондона.

Коригування підходів правлячої еліти Британії у відносинах з ЄЕС було зумовлене рядом об’єктивних факторів: 1) невідворотність поглиблення євроінтеграції; 2) підтримка адміністрацією Президент США створення більш тісного політичного союзу в Європі і налагодження стратегічних відносин з Німеччиною, що послаблювало міжнародні позиції Великої Британії; 3) необхідність термінової адекватної реакції Євроспільноти на виклики міжнародній безпеці; 4) зростання проєвропейських настроїв в суспільстві, насамперед в середовищі ділових кіл і політичної еліти, яка, незважаючи на традиційну стриманість до інтеграційних процесів, все чіткіше усвідомлювала державний інтерес в Європі. Водночас саме внутрішньополітичний фактор,

зокрема необхідність збереження балансу в рядах правлячої Консервативної партії між групами євроскептиків та єврооптимістів, завжди мав вирішальний і часто суперечливий вплив на політику її урядів.

Політичній еліті країни більше імпонував міжурядовий характер співпраці в рамках НАТО і ЗЄС, якому передали символічні гуманітарно-поліцейські функції, ніж невпинний поступ наднаціональної інституціоналізації Євросоюзу. Збережені глобальні амбіції та інтереси, провідні ролі серед європейських членів НАТО, наявність найбільш ефективних і сучасних збройних сил в Європі давали можливість країні надати перевагу національній оборонній політиці перед наднаціональною. Компромісний і неконкретний характер Маастрихтського договору в частині СЗППБ та її невизначені перспективи задовольняли британське керівництво.

Безкомпромісна позиція британського уряду проявилася під час Міжурядової конференції з підготовки змін до Договору про ЄС у 1996-1997 роках. Позиція британського уряду з європейської безпеки була оприлюднена в березні 1996 р. у Білій книзі “Співпраця націй. Британський підхід. Міжурядова конференція Євросоюзу 1996”, де заперечувалася можливість будь-якого поглибленого розвитку військових можливостей ЄС у порівнянні з Маастрихтським договором. У жовтні 1996 р. представлено франко-німецьку ініціативу про “поглиблену співпрацю” в рамках СЗППБ. У березні 1997 р. шість країн ЄС представили спільний план поетапної інтеграції ЗЄС в ЄС (т. зв. “Проект шести”). Однак усі ініціативи були заперечені британською делегацією, яка скористалася механізмом одностайності (правом вето) при прийнятті рішень з питань СЗППБ. Текст Амстердамського договору знову мав компромісний характер, залишив двоїстий статус ЗЄС у співпраці з НАТО і ЄС.

2. Еволюційно-прогресивний період (1998 – 2003 рр.) – від активізації проєвропейської політики уряду лейбористів і нових ініціатив з розвитку СЗППБ ЄС до початку іракської кризи. Політика першого лейбористського уряду Т. Блера (1997 – 2001 рр.) на європейському напрямі загалом підтвердила непорушність стратегічний пріоритетів зовнішньої політики. Втім уміло

представлена проєвропейська риторика, підкріплена кількома ефектними дипломатичними рішеннями, спрямованими на зближення позицій з європейськими партнерами, свідчила про збільшення гнучкості позиції британського істеблішменту у прийнятті тактичних рішень в умовах змінюваності імперативів європейської політики. Серед цих рішень – підписання Амстердамського договору 1997 року, що вперше формував інституційні механізми СЗППБ та лібералізовано процедуру прийняття рішень в Раді Європейського Союзу, історична заява Т. Блера про необхідність активізації дискусії з питань розвитку СЗППБ та її оборонної складової на неформальному саміті ЄС в австрійському Портшаху у жовтні 1998 року, франко-британська декларація Сен-Мало 3-4 грудня 1998 року про розвиток автономних від НАТО військових структур і підрозділів в рамках ЄПБО, згода на передачу від ЗЄС до ЄС ключових функцій, зрештою традиційна для Лондона активна активна підтримка розширення ЄС. Завдяки ініціативам уряду Британії розпочато налагодження прямого співробітництва ЄС і НАТО. Згідно пакету домовленостей “Берлін-плюс” 2002 – 2003 років ЄС і НАТО узгодили принцип “розподілу ролей” у здійсненні військових заходів. НАТО зберегло функцію ударної сили при розв’язанні військових конфліктів, а на ЄС покладено функції проведення поліцейсько-миротворчих місій і надання гуманітарної допомоги постраждалим регіонам. При цьому структури ЄС зобов’язалися узгоджувати дії з керівництвом НАТО і США, не розгортати військову діяльність у зонах зосередження військ Альянсу. З цією ж метою сили ЄС фактично позбавили власного оперативного штабу управління, включивши Центр оперативного планування операцій ЄС в структуру Штабу Об’єднаних Збройних Сил НАТО в Європі.

Франко-британські ініціативи про створення Європейських Сил швидкого реагування в рамках Євросоюзу лягли в основу відповідних рішень самітів Європейської Ради в Кельні і Хельсінкі у 1999 році, які дали старт практичній реалізації військово-політичних можливостей об’єднання. Водночас Т. Блер заперечив можливість створення повноцінної європейської армії в ході

підготовки Ніццького договору ЄС у 2000 році. Головні фактори активізації проєвропейської політики Великої Британії у даний період: 1) особисті лідерські амбіції Т. Блера на міжнародній арені та підтримка поміркованого проєвропейського курсу в Лейбористській партії; 2) усвідомлена критична неспроможність Європи гарантувати власну безпеку на фоні конфлікту в Косово та військової операції проти режиму С. Мілошевича в Сербії; 3) поміркована підтримка США збільшення відповідальності європейців за власну безпеку та інтерес в контрольованості політичної інтеграції "з середини", яку могла найбільш ефективно забезпечити саме Британія; 4) загроза імовірної ізоляції держави в ЄС при відмові від приєднання до зони євро і шенгенського процесу; 5) об'єктивна можливість держави проявити лідерський потенціал саме у сфері СЗППБ, особливо ЄПБО.

3. Кризовий період (2003 – 2004 рр.) – тимчасове призупинення активної фази участі Великої Британії в розвитку СЗППБ ЄС та розкол в рядах держав-членів ЄС і НАТО через міжнародну плітику США і війну в Іраку, формування планів військово-політичної коаліції держав Західної Європи без Сполученого Королівства. Політика другого і третього складу урядів Т. Блера (2001 – 2007 рр.) засвідчила, що поглиблення участі країни в інтеграційних процесах мало значною мірою декларативний і кон'юнктурний характер [6, с. 143]. Одностороннє рішення про участь Великої Британії у війні з Іраком у 2003 р. як наслідок традиційного слідування у фарватері міжнародних амбіцій США паралізувало СЗППБ, загострило відносини з іншими провідними державами ЄС Францією і Німеччиною та поставило під сумнів лідерство країни в Європі, стало початком кінця правління Т. Блера і загалом Лейбористської партії.

У розпал іракської війни її противники в Європі (Франція, Німеччина, Бельгія, Люксембург) на саміті в Тюрверені з метою тиску на США і колег по ЄС (насамперед Британію) висунули ініціативи про посилення ЄПБО, зокрема, заснування об'єднаного штабу європейських багатонаціональних сил; розробку концепції Європейського союзу безпеки і оборони. Хоча нездійсненність більшості цих пропозицій була очевидною, вони дали очікуваний ефект. Велика

Британія швидко повернулася до діалогу з питань ЄПБО. Зрештою іракська криза засвідчила неможливість реального розвитку європейської військово-політичної співпраці без її участі.

4. Реінтеграційно-прагматичний період (2004 – 2007 рр.) – від повернення уряду країни до активної політики на європейському напрямі на етапі "конституційних змін" в ЄС до завершення процесу підготовки Лісабонського договору і зміни лейбористського уряду. У процесі розробки Конституційного договору ЄС держави "великої трійки" взяли курс на зближення позицій з метою посилення свого впливу в ЄС, відкрито реалізуючи концепцію "багатошвидкісної інтеграції", що насамперед мало місце у розбудові СЗППБ. Уряд Британії виступив з ініціативою про створення Ради Безпеки ЄС за участю трьох країн, що мала стати керівним органом ЄС між засіданнями Європейської Ради. Однак Єврокомісія відкинула цю ідею. За ініціативи трійки держав розпочато формування європейських оперативних бойових підрозділів кризового реагування. Перша британо-французька оперативна бойова група сформована у 2005 році. Динамізму СПБО ЄС надав берлінський неформальний саміт лідерів країн "великої трійки" 20 вересня 2003 р, на якому досягнуто принципових домовленостей щодо надання можливостей ЄС планувати і проводити військові операції без підтримки НАТО. При цьому Т. Блер підкреслив необхідність відкритості СПБО для інших країн ЄС і збереження першості НАТО як гаранта європейської колективної оборони. Консенсус провідних держав Євросоюзу забезпечив можливість прийняття Європейської стратегії безпеки у грудні 2003 року. Велика Британія стала активним учаснико гуманітарно-поліцейських місій ЄС. Наступні домовленості передбачали створення Центру оперативного планування операцій ЄС при Штабі Об'єднаних Збройних Сил НАТО в Європі (за наполяганням Британії), що підкреслило автономність ЄПБО від Альянсу, органу планування та проведення військових і цивільних операцій в рамках Військового штабу ЄС, Європейського оборонного агентства.

5. Період інституційної невизначеності (2008 – 2010 рр.) – період правління лейбористського уряду Г. Брауна та очікування набуття юридичної чинності Лісабонського договору у зв'язку з проблемами його ратифікації в ряді держав-членів Євросоюзу. Європейська політика лейбористського уряду Г. Брауна (2007 – 2010 рр.) в цілому стала продовженням лінії попередника і мала найбільшим досягненням підписання Лісабонського договору ЄС в грудні 2007 року. За оцінками британської історіографії Г. Браун проявив менше активності щодо ЄС, ніж його попередник [18, с. 1]. Прем'єр-міністру вдалося зберегти для Британії особливий статус, зокрема, право вето у питаннях зовнішньої політики і безпеки [9, с. 302]. Упродовж цього періоду остаточно визріли передумови для істотних змін у зовнішній політиці країни, пов'язані з приходом до влади у 2010 році Консервативної партії в коаліції з ліберальними демократами.

6. Застійно-інерційний період (2010 – 2014 рр.). Період правління уряду консерватора Д. Кемерона, який відверто нехтує можливостями країни на рівні СЗППБ ЄС і ставить під сумнів доцільність її військово-політичних структур, критикує інституційні механізми Євросоюзу і намагається протиставити інтереси країни позиції більшості держав-членів Співтовариства, декларуючи можливість виходу з його складу за результатами запланованого загальнонаціонального референдуму. Вочевидь цей період буде тривати як мінімум до чергових парламентських виборів 2015 року, на що вказує внутрішно- і зовнішньополітична кон'юнктура.

Прагнучи кардинального перегляду умов членства в ЄС, британський уряд сподівається отримати можливість самостійно визначати пріоритені сфери участі країни в об'єднанні, серед яких є СЗППБ. Лондон традиційно відіграє активну роль у процесі розробки і реалізації зовнішньополітичних рішень ЄС. Упродовж 2010-2014 років позиція країни активно звучала при виробленні рішень Співтовариства щодо обмеження ядерного потенціалу Ірану, відновлення міжнародних переговорів з об'єднання Кіпру, підписання угод про вільну торгівлю з провідними країнами Азії (Південна Корея, Індія, Пакистан), арабо-ізраїльського конфлікту, розширення ЄС на Балкани, російсько-

грузинського конфлікту, підтримки демократії в М'янмі (Бірмі) і країнах "Арабської весни", проведення операцій в Лівії і Малі, вирішення глобальних проблем у зв'язку з кліматичними змінами, боротьби з піратством в Сомалі, врегулювання громадянського конфлікту в Сирії, надання статусу асоційованих членів пострадянським країнам (Грузії, Молдові, Україні), стримування агресії Росії проти України. Як зазначає С. Біскоп, проблема європейської оборони полягає в тому, що вона не може функціонувати з Сполученим Королівством, але не зможе повноцінно функціонувати і без нього [2, с. 1297]. Згідно даних Європейського оборонного агентства Велика Британія залишається лідером з витрат на розвиток європейської оборони (2,5% ВВП) [19, с. 4]. Країна перебуває у четвірці держав ЄС з надання військового персоналу, ділить перше місце з Францією за чисельністю виділених військ. Стратегічним досягненням коаліційного уряду став запуск амбітної програми оборонної співпраці з Францією як найбільш потужним партнером Великої Британії у сфері безпеки та оборони в рамках ЄС. Без участі британських спеціалістів не обходиться практично жодна гуманітарна місія чи миротворча операція Євросоюзу. Визнана висока компетенція британських фахівців (дипломатів, військових спеціалістів тощо). Зокрема, Верховним представником ЄС із закордонних справ і політики безпеки у 2009-2014 роках була баронеса К. Ештон, а одним з головних творців Європейської служби зовнішніх дій – британський дипломат та аналітик-міжнародних Р. Купер.

Однак британський уряд поставив питання про скорочення фінансування Європейської служби зовнішніх дій, Європейського оборонного агентства і Військового штабу ЄС. На саміті ЄС в Брюсселі 20 листопада 2013 року Д. Кемерон однозначно заявив, що Лондон заблокує будь-які ініціативи зі створення об'єднаних збройних сил ЄС. Аналіз єропейської політики чинного уряду дає підстави вважати, що Сполучене Королівство, маючи відповідні ресурси, втрачає можливість очолити європейський інтеграційний процес у сфері зовнішньої політики і безпеки в умовах загальної кризи розвитку ЄС.

Отже, політика Великої Британії щодо СЗППБ ЄС має вагомий вплив на становлення і розвиток цього напряму функціонування Співтовариства. Вона поступово еволюціонувала від традиційно категоричного НАТО-центризму, заперечення інституційної єдності зовнішньої політики та автономної політики безпеки ЄС до активної участі у творенні політичного виміру європейської інтеграції. Упродовж усіх періодів цього процесу до інтересів британських урядів входила його контрольованість, поміркованість, орієнтація на структурно-функціональні принципи державоцентризму, міждержавності, прагматизму. Прагнення посісти лідируючі позиції у процесі політичної євроінтеграції мало компенсувати країні обмежену участь в реалізації інших актуальних проектів розвитку ЄС, покращити імідж і посилити вплив в Європі за умов збереження першості традиційно стратегічного атлантичного напрямку зовнішньої політики на основі підтримання “особливих відносин” зі США.

Загострення міжнародного протистояння на Сході Європи у з’язку з російсько-українським конфліктом робить як ніколи актуальним необхідність збереження єдності і дієвості трансатлантичної системи безпеки, переведення її на якісно новий рівень. Невід’ємним сегментом цієї системи стала СЗППБ ЄС. Великої Британії, яка як потенційно найбільш вірогідний лідер ЄС у сфері зовнішньої політики, безпеки та оборони може знову зайняти місце в епіцентрі оновленого трансатлантичного поля безпеки. Однак через політичний популізм правлячої партії країна втрачає черговий і як ніколи до цього реальний шанс на таке лідерство. В сучасних умовах зменшилося значення США як такого британського союзника, який має власні численні внутрішні і зовнішні проблемами та інтереси, часто далекі від європейських, а ЄС такого статусу ще не досягнув. Стратегічні інтереси США все більше зміщуються за межі Європи, що посилює залежність Великої Британії від європейського центру міжнародного впливу.

Російська військова агресія проти України засвідчила, що стратегія європейської безпеки останніх двох десятиліть зазнала поразки. Європейський Союз не зміг і не захотів формувати військові можливості для гарантування та

оборони своїх міжнародних інтересів. Керівництво Великої Британії різних періодів причетне до стратегічної зовнішньополітичної і військової слабкості Об'єднаної Європи, її залежності від США. Плекаючи ідею атлантизму, Лондон понад півстоліття не розглядав ЄЕС/ЄС як дієвий механізм вирішення проблем безпеки, досі гальмує створення європейської армії і розширення компетенції Євросоюзу у сфері оборони. Військова агресія Росії на території України та пов'язані з цим наслідки для європейської системи безпеки об'єктивно надали європейській і євроатлантичній політиці Лондона новий шанс на відновлення міжнародних позицій і повернення розвитку міжнародних відосин та системи безпеки в регіоні у вигідне традиційне для неї русло.